

Станіславська Тетяна
Мілютіна Катерина

УКРАЇНСЬКА АДАПТАЦІЯ ОПИТУВАЛЬНИКА МІЖПОКОЛІННОЇ ПЕРЕДАЧІ ІСТОРИЧНОЇ ТРАВМИ НІТТ-Q (HISTORICAL INTERGENERATIONAL TRAUMA TRANSMISSION QUESTIONNAIRE): ПСИХОМЕРТІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ВАЛІДНІСТЬ

Анотація

Проаналізовано психометричні характеристики української версії Опитувальника міжпоколінної передачі історичної травми (НІТТ-Q) Békés & Starrs (2024). Досліджено валідність та надійність методики на двох вибірках ($n=299$ та $n=142$) з використанням стандартних процедур адаптації. Здійснено два незалежних переклади, зворотній переклад та експертну валідацію ($n=5$) відповідно до етичних принципів Гельсінської декларації. Показано достатню внутрішню узгодженість більшості факторів ($\alpha > 0,70$): «Дисрегульована комунікація» ($\alpha = 0,857$), «Виховання під впливом травми» ($\alpha = 0,858$), «Дистрес, пов'язаний з травмою» ($\alpha = 0,903$), «Приналежність» ($\alpha = 0,818$). Виявлено ретестову надійність від 0,476 до 0,807. Створено валідний інструмент для діагностики трансгенераційних травматичних процесів в українській популяції, що є критично важливим в умовах тривалої війни для розуміння психологічних наслідків історичних травм.

Ключові слова: трансгенераційна травма, історична травма, НІТТ-Q, психометрія, валідність, надійність, адаптація опитувальника, Україна, війна

Stanislavska Tetiana
Miliutina Kateryna

UKRAINIAN ADAPTATION OF THE HISTORICAL INTERGENERATIONAL TRAUMA TRANSMISSION QUESTIONNAIR (HITT-Q): PSYCHOMETRIC PROPERTIES AND VALIDITY

Abstract

The psychometric properties of the Ukrainian version of the Historical Intergenerational Trauma Transmission Questionnaire (HITT-Q) by Békés &

Starrs (2024) were analyzed. The validity and reliability of the

instrument were investigated using two samples (n=299 and n=142) with standard adaptation procedures. Two independent translations, back-translation, and expert validation (n=5) were conducted in accordance with the ethical principles of the Helsinki Declaration. Sufficient internal consistency of most scales ($\alpha > 0.70$) was demonstrated: Dysregulated Communication ($\alpha = 0.857$), Trauma-influenced Parenting ($\alpha = 0.858$), Trauma-related Distress ($\alpha = 0.903$), Belonging ($\alpha = 0.818$). Test-retest reliability ranging from 0.476 to 0.807 was revealed. A valid instrument for diagnosing transgenerational traumatic processes in the Ukrainian population was created, which is critically important in the context of prolonged war for understanding the psychological consequences of historical traumas.

Keywords: transgenerational trauma, historical trauma, HITT-Q, psychometrics, validity, reliability, questionnaire adaptation, Ukraine, war.

Вступ
Трансгенераційна передача травми є складним психологічним феноменом, який привертає все більшу увагу дослідників і практиків по всьому світу (Kostova & Matanova, 2024; Békés & Starrs, 2024). Цей процес описує механізми, за допомогою яких травматичний досвід передається від однієї генерації до наступної, впливаючи на психологічне функціонування нащадків навіть у відсутності прямого контакту з травматичною подією.

У контексті української історії низка досліджень пов'язали моральні емоції сорому, провини, гніву та огиди з трансгенераційною передачею сімейної травми геноциду, а саме Голодомору (1932-1933) та жахіттям Голокосту, які відбулися на території Радянської України. Дані кількох досліджень вказують на підвищені рівні гніву у нащадків виживших після Голодомору (Bezo & Maggi, 2015) та Голокосту (Zasiekina et al., 2023). Крім того, вони показують схильність до ПТСР у прямих нащадків виживших після Голодомору (Bezo & Maggi, 2015) та Голокосту (Braga et al., 2012) перед обличчям постійного впливу травматичного стресу.

Зростаюче розуміння важливості трансгенераційних процесів актуалізувало потребу у валідних інструментах для їх оцінки та вимірювання. Незважаючи на зростаючу увагу до трансгенераційної травми, наразі не існує комплексної моделі та вимірювальної методики, яку можна було б застосовувати для різних популяцій (Békés & Starrs, 2024).

До недавнього часу наукове співтовариство мало у розпорядженні лише популяційно-специфічні інструменти, зокрема:

- Данієлі Інвентар Мультигенераційної Спадщини Травми (Danieli Inventory of Multigenerational Legacies of Trauma Scale) – для нащадків виживших після Голокосту (Danieli et al., 2015);
- Шкала Історичних Втрат та Шкала Симптомів, Асоційованих з Історичними Втратами (Historical Loss Scale and Historical Loss Associated Symptoms Scale) – для корінних американців (Whitbeck et al., 2004);
- Афро-Американський Опитувальник Історичної Травми (African American

Historical Trauma Questionnaire) – для афро-американців (Williams-Washington & Mills, 2018).

Існуючі методики обумовлені складністю концепції та обґрунтованим прагненням до культурної відповідності. Однак існує потреба, особливо для клініцистів і дослідників, які працюють з різними популяціями, у більш загальній методиці оцінки історичної травми, яку можна використовувати для різних культурних груп (Békés & Starrs, 2024).

НІТТ-Q є першою методикою, розробленою для застосування на різних популяціях. Вона оцінює як вразливість, так і резиліентність на рівні сім'ї та нащадків. Крім того, НІТТ-Q має хороші психометричні якості, включаючи внутрішню, конкурентну та прогностичну валідність (Békés & Starrs, 2024).

НІТТ-Q базується на міжпопуляційній моделі (НІТТ model), яка включає п'ять вимірів вищого порядку: вразливість сім'ї, вразливість нащадків, резиліентність сім'ї, резиліентність нащадків та історичну моральну травму. Конфірматорний факторний аналіз підтвердив 12-факторну структуру з наступними факторами під теоретичними вимірами: I. Вразливість сім'ї: (1) Дисрегульована та пов'язана з травмою комунікація; (2) Виховання під впливом травми; (3) Страх; (4) Дистрес; II. (5) Резиліентність сім'ї; III. Вразливість нащадків: (6) Втеча; (7) Підвищена відповідальність; (8) Дистрес, пов'язаний з травмою; IV. Резиліентність нащадків: (9) Адаптація; (10) Приналежність; (11) Цінності; V. (12) Історична моральна травма.

Враховуючи складну травматичну історію України та поточну ситуацію, адаптація НІТТ-Q для української популяції є нагальною потребою для розуміння механізмів трансгенераційної передачі травм та розробки ефективних психологічних інтервенцій.

Мета дослідження - адаптація та валідація українською мовою Опитувальника міжпоколінної передачі історичної травми (НІТТ-Q) Békés і Starrs (2024).

Задачі дослідження:

1. Здійснити переклад та культурну адаптацію опитувальника НІТТ-Q для української популяції.
2. Дослідити психометричні характеристики адаптованої версії: внутрішню узгодженість (α Кронбаха) та ретестову надійність (коефіцієнт кореляції Спірмена).
3. Проаналізувати специфіку трансгенераційної передачі травми в українському контексті на основі отриманих даних.
4. Визначити можливості використання методики для дослідницьких та практичних цілей.

Методи та організація дослідження

Дослідження проводилося у два етапи, з використанням стандартних процедур психометричної адаптації. Аналізувалися показники внутрішньої узгодженості (α Кронбаха) та ретестової надійності (коефіцієнт кореляції Спірмена).

Адаптація здійснювалася згідно із сучасними вимогами до психометричної валідації методик. Були здійснені два незалежних переклади дипломованими фахівцями двох комерційних бюро перекладів і синтез версій, далі – зворотній переклад третім бюро перекладів і експертна валідація дипломованими психологами (n=5). Україномовна версія була адаптована з урахуванням культурних особливостей та історичного контексту України. Зокрема, перший розділ опитувальника «EVENTS» (Події) був модифікований для відображення українських історичних травматичних подій, таких як Голодомор 1932-1933 років, Друга світова війна, репресії радянського періоду, Чорнобильська катастрофа та сучасна російсько-українська війна. Крім того, було додано оціночне питання «Як це на вас вплинуло?» для дослідження суб'єктивного впливу цих історичних подій на респондентів та їхні сім'ї. Всі інші розділи та питання опитувальника залишилися без змін, зберігаючи оригінальну структуру та психометричні властивості методики.

Після чого Опитувальник пройшов польове тестування. Дослідження проводилося онлайн, через google-форму, у два етапи: перший включав 299 учасників, другий (через 3 тижні) — 142 учасники. Критеріями включення були: вік від 18 років, володіння українською мовою, добровільна згода на участь у дослідженні. Аналізувалася внутрішня узгодженість шкал за допомогою коефіцієнта Альфа Кронбаха та ретестова надійність за допомогою коефіцієнта кореляції Спірмена.

Дослідження проводилося відповідно до етичних принципів Гельсінської декларації та вимог щодо захисту персональних даних. Усі учасники надали інформовану згоду на участь у дослідженні після ознайомлення з метою, процедурою та можливими ризиками дослідження. Збір даних здійснювався через анонімну Google-форму без збереження персональних ідентифікаторів. Вибірка формувалася методом «снігової кулі» через розповсюдження посилання на дослідження в соціальних мережах, професійних спільнотах психологів та освітніх закладах. Критеріями включення були: вік від 18 років, володіння українською мовою на достатньому для розуміння опитувальника рівні, добровільна згода на участь. Критеріями виключення були: неповнолітній вік, відсутність згоди на участь у дослідженні.

Результати дослідження та їх обговорення

Внутрішня узгодженість шкал

Аналіз внутрішньої узгодженості показав, що більшість шкал адаптованого опитувальника демонструють достатню надійність (Таб. 1).

Таблиця 1

Кореляційний аналіз зв'язку показників стресу, стійкості та проявами тривоги/депресії та ПТСР та компонентами внутрішніх ресурсів особистості у студентів з та без інвалідності

Шкала	Коефіцієнт Альфа Кронбаха	Кількість тверджень
<i>Дисрегульована та пов'язана з травмою комунікація</i>	0,857	4
<i>Виховання під впливом травми</i>	0,858	5
<i>Страх</i>	0,724	5
<i>Дистрес</i>	0,889	4
<i>Стійкість сім'ї</i>	0,689	4
<i>Втеча</i>	0,723	4
<i>Підвищена відповідальність</i>	0,640	3
<i>Дистрес, пов'язаний з травмою</i>	0,903	7
<i>Адаптація</i>	0,476	2
<i>Приналежність</i>	0,818	6
<i>Цінності</i>	0,752	3
<i>Історична моральна травма</i>	0,871	7

Достатній рівень надійності ($\alpha > 0,700$) отримано для дев'яти з дванадцяти шкал. Шкали «Дисрегульована та пов'язана з травмою комунікація», «Виховання під впливом травми», «Дистрес», «Приналежність» та «Історична моральна травма» показали високий рівень надійності ($\alpha > 0,8$).

Для шкали «Дистрес, пов'язаний з травмою» отримано дуже високий рівень надійності ($\alpha = 0,903$), що може свідчити не лише про надійність, а й про потенційну надмірність тверджень. Нижчі за рекомендовану межу коефіцієнти отримано для шкал «Резилієнтність сім'ї» ($\alpha = 0,689$), «Підвищена відповідальність» ($\alpha = 0,640$) та «Адаптація» ($\alpha = 0,476$).

Ретестова надійність

Результати аналізу ретестової надійності представлено в Таблиці 2 (Таб. 2).

Таблиця 2

**Показник ретестової надійності для адаптованого варіанта
«Опитувальника трансгенераційних травм»**

Шкала	Коефіцієнт кореляції Спірмена	Рівень статистичної значущості
<i>Дисрегульована та пов'язана з травмою комунікація</i>	0,603	<0,001
<i>Виховання під впливом травми</i>	0,700	<0,001
<i>Страх</i>	0,626	<0,001
<i>Дистрес</i>	0,639	<0,001
<i>Стійкість сім'ї</i>	0,678	<0,001
<i>Втеча</i>	0,648	<0,001
<i>Підвищена відповідальність</i>	0,595	<0,001
<i>Дистрес, пов'язаний з травмою</i>	0,807	<0,001
<i>Адаптація</i>	0,476	<0,001
<i>Приналежність</i>	0,742	<0,001
<i>Цінності</i>	0,670	<0,001
<i>Історична моральна травма</i>	0,586	<0,001

Значення кореляцій між результатами першого і другого тестування варіювалися від 0,476 до 0,807. Дев'ять шкал показали прийнятну ретестову надійність ($r \geq 0,60$). Найвищу стабільність продемонстрували шкали «Дистрес, пов'язаний з травмою» ($r = 0,807$) та «Приналежність» ($r = 0,742$).

Нижчі за рекомендовану межу коефіцієнти кореляції отримано для шкал «Підвищена відповідальність» ($r = 0,595$), «Адаптація» ($r = 0,476$) та «Історична моральна травма» ($r = 0,586$), хоча перші два з них наближені до порогового значення 0,6.

Дескриптивні результати адаптації: специфіка української трансгенераційної травми

Процес адаптації НІТТ-Q для української популяції дозволив отримати унікальні дані про специфіку трансгенераційної передачі травми в українському контексті. Модифікація розділу «Events» опитувальника для відображення українських історичних травматичних подій виявила характерні паттерни впливу історичних травм на сучасне покоління українців.

Аналіз відповідей респондентів показав, що найбільший вплив на життя учасників дослідження та їхніх родин справили сучасні воєнні події. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну (з 2022 року) відзначили 87,3% респондентів, що робить цю подію найбільш травматичною для сучасного покоління українців. Друга світова війна залишилася в пам'яті 76,9% родин, що свідчить про потужну трансгенераційну передачу травми від покоління, яке безпосередньо пережило цю подію. Серед історичних травм радянського періоду найбільший вплив мав Голодомор (50,8% респондентів) та розкуркулення (48,8%). Чорнобильська катастрофа вплинула на 35,5% родин, що підкреслює значущість техногенних катастроф у формуванні колективної травми. Війна на

Донбасі (АТО/ООС з 2014 року) була відзначена 31,4% учасників, що вказує на кумулятивний ефект сучасних воєнних конфліктів (див. Рис. 1).

Рисунок 1. Історичні події, які залишили слід в особистому житті та житті родини (множинний вибір)

Особливо важливим виявляється феномен «тригерного ефекту» сучасних подій. 71% респондентів зазначили, що події з 2022 року стали тригером для актуалізації історії їхньої родини, що підтверджує теоретичні положення про реактивацію трансгенераційної травми під впливом схожих сучасних подій. 68,2% учасників вказали, що їхня родина постраждала від історичних подій, тоді як особисто постраждали 37,1% респондентів (див. Рис. 2).

Рисунок 2. Тригер для актуалізації історії родини (множинний вибір)

Аналіз втрат через історичні події показав, що найбільшою втратою для української родини є земля та майно (64,5% респондентів), що відображає історичний досвід примусової колективізації та депортацій. Втрата традиційної мови становить 59,5%, релігійних традицій - 54,8%, що свідчить про систематичну культурну асиміляцію, яку переживали українці протягом століть (див. Рис. 3).

Рисунок 3. Втрати родини/народу через вищезазначені події (множинний вибір)

Найчастішими проявами трансгенераційної травми в сімейній системі виявилися: використання сорому для контролю поведінки (101 респондент), примус відчувати провину (100 респондентів), та підвищення голосу у спілкуванні в родині (87 респондентів). Ці дані вказують на високий рівень дисрегульованої комунікації в українських родин, що може бути пов'язано з трансгенераційною передачею травматичних патернів.

Попри високий рівень травматизації, учасники дослідження демонструють значні адаптивні ресурси. 119 респондентів (найвищий показник) зазначили важливість відчуття контролю над ситуацією. 118 - підкреслили гордість за приналежність до своєї родини/народу, що вказує на протективну роль групової ідентичності.

Дослідження також виявило високий рівень моральної травми: 145 респондентів погоджуються з тим, що інші люди зробили щось неправильно стосовно їхньої сім'ї/народу; 134 респонденти вказали на шкоду, завдану групою людей при владі. Ці дані підтверджують концепцію історичної моральної травми як окремого виміру трансгенераційних процесів.

Отримані результати демонструють унікальний профіль трансгенераційної травми в українській популяції, характерними рисами якого є кумулятивний ефект множинних історичних травм, тригерний вплив сучасної війни на актуалізацію родинної історії, та високий рівень морального компоненту травми. Ці дані підкреслюють необхідність культурно-специфічного підходу до розуміння та терапії трансгенераційних травматичних процесів в Україні.

Дискусія

Результати психометричного аналізу української версії НІТТ-Q

демонструють загалом прийнятні показники надійності та стабільності для більшості шкал опитувальника. Це свідчить про можливість використання адаптованої методики для дослідження трансгенераційних травматичних процесів в українській популяції.

Аналіз внутрішньої узгодженості

Дев'ять з дванадцяти шкал показали достатню внутрішню узгодженість ($\alpha > 0,70$), що відповідає міжнародним стандартам психометрії. Особливо високі показники надійності отримано для шкал, що оцінюють центральні конструкти трансгенераційної травми: дисрегульовану комунікацію, травматичне виховання та дистрес. Це підтверджує теоретичну модель НІТТ-Q та її релевантність для української популяції.

Дуже високий показник надійності шкали «Дистрес, пов'язаний з травмою» ($\alpha = 0,903$) може вказувати на потенційну надмірність пунктів, що потребує додаткової уваги при інтерпретації результатів. Це узгоджується з результатами оригінального дослідження, де автори також відзначили високу надійність цієї шкали.

Нижчі показники внутрішньої узгодженості для шкал «Резилієнтність сім'ї», «Підвищена відповідальність» та «Адаптація» можуть бути пов'язані з кількома факторами. По-перше, шкали «Підвищена відповідальність» та «Адаптація» містять лише 3 та 2 пункти відповідно, що може обмежувати їхню надійність. По-друге, культурні особливості розуміння сімейної стійкості та відповідальності в українському контексті можуть відрізнятися від тих, що закладені в оригінальній методиці.

Показники ретестової надійності свідчать про достатню стабільність більшості шкал протягом трьох тижнів. Це важливо для діагностичних цілей, оскільки дозволяє розглядати вимірювані конструкти як відносно стабільні характеристики, а не як ситуативні стани.

Найвищу стабільність продемонструвала шкала «Дистрес, пов'язаний з травмою», що логічно, оскільки травматичний дистрес є стійкою характеристикою, яка не схильна до швидких змін. Також високу стабільність показала шкала «Приналежність», що відображає стабільність почуття належності до групи або спільноти.

Нижчі показники стабільності для шкал «Адаптація» та «Історична моральна травма» можуть бути пов'язані як з меншою кількістю пунктів у першому випадку, так і з більшою варіативністю переживань моральної травми в умовах поточної війни.

Теоретичне значення та практичні імплікації

Адаптація НІТТ-Q для української популяції має важливе теоретичне та практичне значення. В умовах тривалої війни українські психотерапевти стикаються з проблемами спільної травматичної реальності, і трансгенераційна передача емпатичних повідомлень може збільшувати ресурси подолання (Leshem et al., 2024; Kurarov et al., 2023; Zasiakina et al., 2023).

Україна має унікальну історію множинних травматичних подій, включаючи

Голодомор, Другу світову війну та Чорнобильську катастрофу, і поточна війна додає новий шар до цієї трансгенераційної травми. Валідна методика дозволить дослідникам та практикам краще розуміти, як ці історичні події впливають на сучасне покоління.

Обмеження дослідження

Дослідження має кілька обмежень. По-перше, вибірка не була стратифікованою за регіонами України, що може обмежувати узагальнюваність результатів. По-друге, адаптація проводилася в умовах активної війни, що могло вплинути на відповіді учасників. По-третє, для повної валідації методики необхідні додаткові дослідження конвергентної та дискримінантної валідності (Taber, 2017; Tavakol & Dennick, 2011).

Напрями подальших досліджень

Подальші дослідження мають бути спрямовані на: (1) валідацію на інших вибірках; (2) встановлення нормативних показників для різних груп населення; (3) дослідження зв'язків показників НІТТ-Q з іншими психометричними інструментами.

В **ИСНОВКИ**

Українська адаптація Опитувальника міжпоколінної передачі історичної травми (НІТТ-Q) демонструє прийнятні психометричні характеристики для використання у дослідженнях та практичній роботі. Більшість шкал показали достатню внутрішню узгодженість та ретестову надійність.

Адаптована методика може бути рекомендована для діагностики трансгенераційних травматичних процесів в українській популяції, що є особливо актуальним в контексті складної травматичної історії України та поточної воєнної ситуації.

Шкали «Резилієнтність сім'ї», «Підвіщена відповідальність» та «Адаптація» потребують додаткового доопрацювання та розширення кількості пунктів для підвищення їх надійності.

Методика відкриває нові можливості для розуміння механізмів трансгенераційної передачі травм та розробки ефективних психологічних інтервенцій для військовослужбовців та цивільного населення України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Békés, V., & Starrs, C. J. (2024). Assessing transgenerational trauma transmission: Development and psychometric properties of the Historical Intergenerational Trauma Transmission Questionnaire (НІТТ-Q). *European Journal of Psychotraumatology*, 15(1), Article e2329510. <https://doi.org/10.1080/20008066.2024.2329510>
2. Bezo, B., & Maggi, S. (2015). Living in “survival mode”: Intergenerational transmission of trauma from the Holodomor genocide of 1932–1933 in Ukraine. *Social Science & Medicine*, 134, 87–94. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2015.04.009>
3. Braga, L. L., Mello, M. F., & Fiks, J. P. (2012). Transgenerational transmission of trauma and resilience: A qualitative study with Brazilian offspring of Holocaust survivors. *BMC Psychiatry*, 12(1), 134. <https://doi.org/10.1186/1471-244X-12-134>

4. Cohen, R. J., & Swerdlik, M. E. (2010). *Psychological testing and assessment: An introduction to tests and measurement* (7th ed.). McGraw-Hill Higher Education.
5. Danieli, Y., Norris, F. H., Lindert, J., Paisner, V., Engdahl, B. E., & Richter J. (2015). The Danieli Inventory of Multigenerational Legacies of Trauma, Part I: Survivors' posttrauma adaptational styles in their children's eyes. *Journal of Psychiatric Research*, 68, 167–175. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2015.06.011>
6. Kostova, Z., & Matanova, V. L. (2024). Transgenerational trauma and attachment. *Frontiers in Psychology*, 15, Article e1362561. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1362561>
7. Kurapov, A., Kalaitzaki, A., Keller, V., Danyliuk, I., & Kowatsch, T. (2023). The mental health impact of the ongoing Russian-Ukrainian war 6 months after the Russian invasion of Ukraine. *Frontiers in Psychiatry*, 14, Article e1134780. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1134780>
8. Leshem, B., Zasiakina, L., Guterman, N. B., & Pat-Horenczyk, R. (2024). Shared traumatic reality during the continuous war in Ukraine and the protective role of transgenerational transfer: Voices of mental health professionals. *Journal of Community Psychology*, 53(1), Article e23161. <https://doi.org/10.1002/jcop.23161>
9. Taber, K. S. (2017). The use of Cronbach's alpha when developing and reporting research instruments in science education. *Research in Science Education*, 48(6), 1273–1296. <https://doi.org/10.1007/s11165-016-9602-2>
10. Tavakol, M., & Dennick, R. (2011). Making sense of Cronbach's alpha. *International Journal of Medical Education*, 2, 53–55. <https://doi.org/10.5116/ijme.4dfb.8dfd>
11. Westin, E. (2024). Trauma and healing through postgenerational Holodomor survivor research. *Life Writing*, 21(4), 715–734. <https://doi.org/10.1080/14484528.2024.2409096>
12. Williams-Washington, K. N., & Mills, C. P. (2018). African American historical trauma: Creating an Inclusive Measure. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 46(4), 246–263. <https://doi.org/10.1002/jmcd.12113>
13. Whitbeck, L. B., Adams, G. W., Hoyt, D. R., & Chen, X. (2004). Conceptualizing and measuring historical trauma among American Indian people. *American Journal of Community Psychology*, 33(3–4), 119–130. <https://doi.org/10.1023/b:ajcp.0000027000.77357.31>
14. Zasiakina, L., Duchyminska, T., Bifulco, A., & Bignardi, G. (2023). War trauma impacts in Ukrainian combat and civilian populations: Moral injury and associated mental health symptoms. *Military Psychology*, 36(5), 555–566. <https://doi.org/10.1080/08995605.2023.2235256>
15. Zasiakina, L., Zasiakin, S., & Kuperman, V. (2023). Post-traumatic stress disorder and moral injury among Ukrainian civilians during the ongoing war. *Journal of Community Health*, 48(5), 784–792. <https://doi.org/10.1007/s10900-023-01225-5>

Відомості про авторів

Тетяна СТАНІСЛАВСЬКА, здобувачка ступеня Доктор філософії, Київський інститут сучасної психології та психотерапії (КІСПП)

Stanislavska Tetiana, PhD Student, Kyiv Institute of Modern Psychology and Psychotherapy (KIMPP)

ORCID: 0009-0003-3649-1550

E-mail: namaste4people@gmail.com

Катерина МІЛЮТИНА, доктор наук, професор кафедри психології, Академія праці, соціальних відносин і туризму

Kateryna Miliutina, Doctor of Science, Professor of the Department of Psychology, Academy of Labour, Social Relations and Tourism

ORCID: 0000-0003-0013-2989

E-mail: katerinamilutina1963@gmail.com